

Методичний poradnik
Організація профорієнтаційної роботи по школі

Мета:

- повідомлення профорієнтаційної інформації (професійне інформування);
- виховання у школярів відповідального й активного ставлення до свідомого та самостійного вибору майбутньої професії;
- розвиток пізнавальної активності, ініціативності, самостійності, творчості, спостережливості;
- стимулювання особистості до самоосвіти, самооцінки, самопізнання та самовдосконалення;
- формування необхідних у майбутньому професійно важливих якостей особистості, правильного розуміння сутності професійного самовизначення та мотивів вибору професії.

Завдання:

- активізація суб'єктивного досвіду учня, використання його в процесі профорієнтаційної роботи;
- створення ситуації діалогу, що дає змогу кожній дитині проявити ініціативу;
- розширення кругозору і формування інтересу учнів до майбутньої професії;
- організація в процесі профорієнтаційної роботи обміну думками, ідеями, оцінками;
- створення можливостей для самовияву учнів;
- збудження і підтримка інтересу до обраної майбутньої професії;
- показати застосування обраної професії у життєдіяльності людини.

Профорієнтаційна робота з учнями – один з головних напрямків виховної роботи, яка спрямована на підготовку учнів до свідомого вибору професії, визначення свого місця у суспільстві.

Робота, спрямована на вибір учнями педагогічної професії, проводиться систематично з учнями всіх класів, але найбільша увага приділяється учням 8-х – 11-х класів.

Однією з важливих ланок профорієнтаційної роботи є організація профільного навчання учнів 10- А та 11-А класів за суспільно-гуманітарним та філологічним, профілями.

1. Створення комісії по організації профорієнтаційної роботи

2. Розробка плану заходів по профорієнтаційній роботі:

Застосовуються різноманітні форми роботи:

Робота вчителів-предметників на уроках з профорієнтації учнів

- участь учнів в олімпіадах, конкурсах, теоретичних конференціях
- Виховні години на теми : “Вчись поважати свою професію”, “Чи є романтика в твоїй професії”, “Моя професія – професія майбутнього”
- зустрічі з викладачами ПТУ, ліцеїв, технікумів, вузів;
- Бесіди та лекції з проблем ринкової економіки;
- Опитування на професійну спрямованість та престижність професії
- Індивідуальні консультації з учнями з питань підвищення інтересу до обраної професії
- Місячник пропаганди по професіям
- Виготовлення альбомів по професіям “Розповідь про свою професію”
- Екскурсії на підприємства, зустрічі, бесіди з керівниками та працівниками підприємств
- Виставки виробів, творчих робіт
- Конкурс кращий за професією
- Робота з батьківськими комітетами груп з питання профорієнтації
- Вечори – зустрічі поколінь “Професія моїх батьків”
- Індивідуальні консультації з батьками з питань підвищення інтересу до обраної професії в їх дітей
- Батьківські збори
- Участь батьків в шкільних заходах
- Співпраця з управлінням освіти та НМЦ з питань організації роботи
- Відвідування учнями виставок та Днів відкритих дверей у технікумах, ліцеях та ВНЗ
- “Дні відкритих дверей”
- Направлення листів до органів опіки та піклування з метою закріплення першого робочого місяця
- Участь учнів та працівників школи у “Ярмарку професій” спільно з Центрами зайнятості
- Запрошення спеціалістів ЦЗ у випускні класи з метою працевлаштування та подальшого закріплення на підприємствах міста
- Робота програмно-апаратного комплексу «Профорієнтаційний термінал».

- Моніторинг потреб підприємств міста та області по даній професії
- Психологічний супровід профорієнтаційної роботи

3. Підготовка друкованої продукції

4. Обладнання виставок кращих робіт учнів школи

5. Підготовка та організація виступів агітбригади з профорієнтації

6. Поповнення бібліотечного фонду літературою з питань профорієнтації та закріплення інтересу учнів до професії тощо.

В чому ж полягає суть профорієнтаційної роботи

Її завдання цілком збігаються із завданнями загальноосвітньої школи, визначеними Законом про освіту. Це підготовка учня до обґрунтованого вибору професії, що задовольняє як особисті інтереси, так і суспільні потреби. Вона містить такі види профорієнтаційної діяльності:

професійну інформацію. Вона передбачає повне і всебічне знайомство учнів зі світом професій, з правилами вибору професії, з соціально-економічними, психологічними і медико-фізіологічними аспектами вибору професії, що є найважливішою передумовою для вироблення готовності до професійного вибору.

Головним завданням профінформації є виховання любові до будь-якого виду трудової діяльності, знайомство з потребами народного господарства країни в цілому і конкретного регіону зокрема у фахівцях на сучасному етапі і на найближчу перспективу. Вона також у першу чергу повинна піднімати престиж затребуваних на ринку праці професій. Починати цю роботу можна з 1-го класу, поступово, від класу до класу розширюючи і ускладнюючи коло відомостей.

Організатором цієї роботи має бути класний керівник. А питання профінформації повинні ***органічно увійти до плану виховної роботи з класом.*** Це можуть бути бесіди, класні години, диспути, екскурсії профорієнтаційної спрямованості. До проведення цих заходів цілком можливо залучити і педагога-психолога, і шкільного бібліотекаря, і лікаря, і членів батьківського комітету, і шкільні молодіжні організації, і представників підприємств та організацій району, міста, які відповідно до своєї професійної

компетентності інформуватимуть учнів про різноманітні аспекти професійного самовизначення.

професійне виховання - містить низку заходів із формування схильностей і професійних інтересів школярів. Цей напрямок профорієнтаційної роботи передбачає передовсім підвищення ефективності учбової роботи, залучення школярів до різноманітних видів позашкільної суспільно-корисної діяльності, стимулювання їхніх пізнавальних можливостей, самопізнання і самовиховання. На цій ділянці профорієнтаційної роботи класний керівник має діяти у тісному контакті з вчителями-предметниками. Виявляти і підтримувати інтереси школяра до різних навчальних предметів, спонукати до самостійної роботи із вивчення сфери діяльності, яка його зацікавила.

Позитивну роль тут мають зіграти предметні гуртки і гуртки за інтересами, особливо якщо вибрані вони будуть з урахуванням переважаючого інтересу до одного з типів професійної діяльності. Адже поза сумнівами, що тільки у конкретній роботі можливе виховання професійних інтересів, виховання поваги до професії, в основі якої повинна лежати любов до праці, психологічна готовність до будь-якої роботи.

професійна консультація - науково обґрунтована рекомендація конкретній особі (або групі) у період вибору професії. Потребують її найчастіше випускники 9-11-х класів. Вона ґрунтується на знанні схильностей та інтересів консультованого, його особистих якостей.

Професійна консультація проводиться з метою допомогти старшокласнику ніби "приміряти" професії, що цікавлять його, на себе, задоволення інтересу школяра до конкретної спеціальності (до її змісту, вимог до якостей особистості і врахуванню протипоказань для виконання тієї або іншої роботи).

У ході консультації визначаються шляхи отримання освіти за обраною спеціальністю, терміни навчання, перспективи професійного зростання, затребуваність фахівців на ринку праці. У ролі консультанта в школі може виступати класний керівник, педагог-психолог або соціальний педагог.

Професійну консультацію можна одержати у профконсультантів служби зайнятості, або у відділі профорієнтаційної роботи м. .

професійна діагностика - певне, головний елемент профорієнтації. Без неї не можуть функціонувати ані професійна консультація, ані професійне виховання, а тим більше професійний відбір. Професійна діагностика займається вивченням особистості школяра, процесу росту, формування якостей, здібностей та інтересів. Це фундамент, на якому формується професійне самовизначення особистості. Робота ця проводиться протягом всього періоду шкільного навчання класним керівником і педагогом-психологом за допомогою різноманітних методик. З учнями 7-11-х класів проводити її можна за

допомогою опитувальників і анкет, досить апробованих та інформаційних, а також карти профорієнтації, розробленої фахівцями МЦЗН.

Ці чотири складові системи профорієнтаційної роботи є головними для школи. Але випускники шкіл повинні мати уявлення і про професійний відбір, і про професійну адаптацію, і про ринок праці.

професійний відбір - виявляє придатність людини до конкретного виду праці. Робота із професійного відбору є досить трудомісткою і складною, вимагає спеціальної підготовки у галузі фізіології, психології, медицини, педагогіки. Цей елемент професійної орієнтації використовується при прийомі на роботу і виявляє придатність людини до конкретного виду праці. Але школярам важливо знати про це, щоб цілеспрямовано формувати у собі якості, необхідні для роботи за обраною спеціальністю.

професійна адаптація - активний процес пристосування молодої людини до виробництва, нового соціального оточення, умов праці і особливостей конкретної ситуації. Успішність професійної адаптації є одним з головних критеріїв правильного вибору професії, оцінкою ефективності всієї профорієнтаційної роботи. Отже, уміле поєднання всіх компонентів профорієнтації служить основою для наукового вибору професії.

Тим більше, що форми і методи профорієнтаційної роботи можуть органічно входити в систему навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі. Це логічно витікає з функцій кожної складової системи профорієнтації:

I. Професійна інформація

1. Бесіди, лекції, телерадіопрограми профорієнтаційного спрямування.
2. Кінолекторій про професії.
3. Екскурсії на підприємства і в установи, професійно-технічні навчальні заклади.
4. Зустрічі з керівниками підприємств, з передовиками виробництва, молодими робітниками, керівниками підприємств.
5. Професіографічні матеріали, рекламні проспекти навчальних закладів, підприємств і установ різної форми власності.
6. Збірки довідкових матеріалів про навчальні заклади різного рівня.

II. Професійне виховання

1. Трудове навчання.
2. Тематичні батьківські збори, педради.
3. Організація предметних гуртків, факультативів, гуртків за інтересами.
4. Шкільні тематичні вечори, клуби цікавих зустрічей, ток-шоу профорієнтаційної роботи.

III. Профдіагностика

1. Медичні огляди (медичні огляди учнів проводяться з метою виявлення відхилень у фізичному розвитку і стані здоров'я, їх корекції і лікування, а також встановлення можливих обмежень за медичними показаннями для певних видів трудової діяльності).
2. Психодіагностичне тестування.
3. Профорієнтаційна карта.

IV. Профконсультація

1. Вивчення професійних планів школярів шляхом анкетування.
2. Індивідуальна бесіда з профконсультантом.
3. Рекомендації щодо вибору майбутньої професії у відповідності до інтересів і можливостей школяра і щодо можливих шляхів її здобуття.

V. Професійний відбір (підбір)

1. Розробка методик відбору по професіях.
2. Виявлення у претендентів на роботу протипоказань до професії.
3. Відбір учнів для навчання на відділеннях допрофесійної підготовки технікумів, ВНЗ відповідно до профілів.

VI. Ринок праці

1. Інформація про ринок праці: затребувані і незатребувані професії.

VII. Професійна адаптація

1. Організація наставництва.
2. Контроль за адаптацією випускника протягом двох років.
3. Надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги і підтримки в соціальній адаптації на початковому етапі самостійного життя.

I. Інформаційний супровід профорієнтаційної роботи:

1. Збірки довідкових матеріалів про навчальні заклади, "Путівник по спеціальностях ВНЗ".
2. Пам'ятки:
 - про контракт;
 - про можливості безперервного навчання;
 - пільги і гарантії для тих, що навчаються без відриву від виробництва;
 - право "важкого підлітка" на професійне самовизначення;
 - для тих, хто вступає до ВНЗ, ССНЗ, ПТНЗ.
3. Підготовчі курси.
4. Дні відкритих дверей.
5. Інформація про централізоване тестування.

6. Презентації:
 - "Шляхи здобуття професії" (9 кл.).
 - "Шляхи здобуття професії" (11 кл.).
 - "Правила вибору професії".
7. Щомісячні інформаційні бюлетені центру, робота терміналу.

II. Методичне забезпечення профорієнтаційної роботи:

- "Методичні рекомендації із оформлення кабінету і куточка з профорієнтації";
- "Календар професійних свят";
- Сценарій гри-дискусії "Що таке уміти" (6 клас);
- Сценарій "Карнавал професій";
- Методичні рекомендації "Організація і проведення профорієнтаційних екскурсій школярів на підприємства, в організації, установи, навчальні заклади";
- "Вивчення професійної спрямованості особистості учнів";
- "На допомогу спеціалістові з профорієнтації".

Система профорієнтаційної роботи в школі

З профосвітою тісно пов'язана профконсультація, оскільки ознайомлення з професіями є не самоціль, а засіб підготовки до свідомого вибору професій.

В багатьох навчальних закладах стало традицією, що класний керівник заводить на кожного учня облікову картку, куди заносить характеристику всіх вчителів – предметників про ставлення учня до предмета, його зацікавленість професією і успіхи у навчанні. Завдяки цьому поступово вдається встановити нахили учнів. Якщо нахили виявляються сталими, то класний починає з'ясовувати чи має учень здібності до тієї професії, яку має вибрати. Тут стають у нагоді психофізіологічні характеристики окремих професій.

Буває так, що стан здоров'я учня не відповідає вимогам професії. Це питання вирішує лікар. Після цього вчителі разом з батьками проводять роботу, спрямовану на те, щоб зацікавити дитину іншою професією. Роблять це дуже тактовно, щоб не травмувати підлітка, не створити в нього почуття неповноцінності.

Слід також урахувати, що кожний підліток в залежності від його психофізіологічних даних здатний оволодіти багатьма професіями. Тому завдання профорієнтаційної роботи полягає в тому, щоб щоб не вибирати йому професію, а допомогти йому зробити вибір самостійно.

В центрі профорієнтаційної роботи є школа, проте важливі функції покладаються на батьків. Батьки повинні нахили і здібності своїх дітей. Вони повинні тримати постійний зв'язок з лікарями, в питаннях пов'язаних із здоров'ям дітей. Разом з класним керівником,

вчителями – предметниками батьки повинні приймати активну участь у профорієнтаційній роботі.

Методика проведення профорієнтаційної роботи з учнями

На уроках під час проведення вступного або заключного інструктажу, вчитель знайомить, наприклад, учнів із професіями із роботою яку вони виконують в навчальних майстернях, кабінетах інформатики. Для цього він використовує методи розповіді або бесіди (можна ТЗН).

В процесі проведення гурткових занять є можливість ознайомити учнів із різними професіями. Якщо керівник гуртка визначає, що учень має нахили до однієї з професій, то він проводить з ним індивідуальну роботу, щоб поглибити його знання і уміння, ще більш зацікавити професією, яка йому подобається.

Важливе значення має, якщо керівник гуртка підбирає і пропонує учням прочитати відповідну літературу по даній професії.

На екскурсіях створюються умови для ознайомлення учнів з матеріалом, який виходить за межі навчальної програми. Це можна використати для профорієнтації. Наприклад, відвідуючи механічні цехи з обробки металу, деревини, учні знайомляться з великими групами верстатів. Тому вчителю рекомендується розповісти про професії робітників, які працюють на цих верстатах. Великий вплив має розповідь самих робітників про свою роботу, продукцію, яку випускають.

Особливості профорієнтаційної роботи з молодшими школярами

Учні 1-4 класів ще далекі від вибору професії, але правильно проведена серед них профорієнтаційна робота повинна стати основою, на якій в подальшому будуть розвиватись професійні інтереси та наміри школярів у старших класах. Тому профорієнтаційна робота з молодшими школярами має специфічний характер і відрізняється від роботи з середніми та старшими класами. Специфіка насамперед полягає в тому, що при роботі з молодшими класами не ставиться ціль безпосередньо підвести учнів до вибору певної професії, а лише підготувати основу для цього вибору. Дітей треба поступово вводити у світ професій. Відповідно, профорієнтаційна робота в молодших класах полягає в основному в проведенні **професійної просвіти**.

Особливі можливості для проведення профорієнтаційної роботи відкривають *уроки трудового навчання*, на яких відбувається знайомство учнів з різними сферами трудової діяльності, виховання професійно важливих якостей, вивчення особистості школярів тощо. Комплексний підхід до профорієнтаційної роботи передбачає також і **всебічне вивчення особистості учня**. Воно допомагає виявити характерні особливості особистості

учнів, знайти правильні форми та методи подальшої роботи з ними. Вивчення необхідно проводити різними методами, але головне – систематично та цілеспрямовано. Найбільш поширеним методом вивчення школярів є *спостереження*, яке має певну ціль, проводиться за планом, а його підсумкові результати фіксуються. Застосовують також *діагностичні бесіди*, які можуть проводитись як індивідуально, так і з групами. Для вивчення особистості учня можна використовувати також *аналіз документів та практичних дій учнів*.

Знання про одні й ті ж професії учні повинні отримувати в різних класах. При цьому необхідно враховувати вікові особливості учнів і так підбирати матеріал, щоб він був зрозумілий та цікавий дітям різного віку. Теоретичне знайомство з професіями в старших класах здійснюється з допомогою професіограм. Для молодших же школярів більш прийнятні розповідь, бесіда, зустрічі з представниками професій, перегляд діафільмів, кінофільмів, альбомів, проведення екскурсій. При цьому вчитель (психолог, соціальний педагог, соціальний працівник, профорієнтолог) повинен не лише давати знання про професії, але й отримувати зворотню інформацію про те, як вони засвоюється дітьми. Для цього при повторенні пройденого матеріалу необхідно включати питання для перевірки рівня засвоєння учнями профорієнтаційного матеріалу.

Найбільш поширеним методом профорієнтації у молодших класах є *бесіда*. Важливо, щоб вона була логічно пов'язана із навчальним матеріалом і проходила при активній участі дітей. Для цього учням можна попередньо дати нескладні завдання, що відповідають темі бесіди. Профорієнтаційна бесіда не є якимось відокремленим методом, вона використовується в поєднанні з іншими методами профорієнтації. Наприклад, при проведенні бесіди по конкретній професії бажано використовувати й технічні засоби (телебачення, діафільми, кінофільми).

Важлива роль в профорієнтаційній роботі належить *позашкільним і позакласним заходам*. Цікаво організовані заходи, добре спланована робота гуртків за інтересами розвивають здібності дітей, їх творчу активність. В процесі позакласної профорієнтаційної роботи відбувається розширення, поглиблення за закріплення основних профорієнтаційних понять та ідей; відбір змісту профорієнтаційної позакласної роботи спрямований на створення можливостей для прояву самостійності та творчості учнів в різних сферах діяльності (пізнавальній, трудовій, художній, суспільній та ін.); всі види позакласної роботи сприяють активному застосуванню наявних знань і стимулюють учнів до засвоєння нових знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Великий вплив на школярів молодших класів справляють *екскурсії*. Вони значно

розширюють кругозір учнів, їх знання про оточуючий світ, глибше знайомлять дітей з різними професіями. Ефективність профорієнтаційної роботи при проведенні екскурсій значно підвищується при безпосередньому знайомстві учнів із відповідними спеціалістами.

Зміст профорієнтації в середніх класах школи

На цьому віковому етапі основними завданнями профорієнтації є виховання працелюбності, стимулювання до свідомого вибору праці, розвитку творчих здібностей учнів, ознайомлення їх із різними видами професійної діяльності. Відбувається поступове ускладнення профорієнтаційного матеріалу: наприклад, якщо в молодших класах учні отримують загальне поняття про професії (назва професії, інформація про те, чим займаються спеціалісти даної професії, умови праці тощо), то в середніх класах ці відомості розширюють (можна розповісти про значення професії у суспільстві, історію її розвитку, про зміст праці з даної професії, продукцію та ін.). В середніх класах учнів знайомлять з умовами праці, об'ємом спеціальних і загальних знань, умінь і навичок, якими повинен оволодіти спеціаліст з даної професії, гігієнічною характеристикою професії, психофізіологічними вимогами професії до людини, системою підготовки та підвищення кваліфікації кадрів із даної професії. У підлітків часто змінюється інтерес до професії. Іноді це може відбуватись в результаті впливу якихось зовнішніх факторів, наприклад, коли учні отримують неправильне уявлення про зміст праці або про перспективи професії, або ж недостатньо об'єктивно оцінюють свої можливості, ігноруючи свої психофізіологічні особливості і переоцінюють свої сили. Чимало учнів узагалі не цікавляться майбутньою професією. Ці аспекти необхідно враховувати при організації профорієнтаційної роботи в середніх класах.

На даному віковому етапі відбувається поступове знайомство учнів із **професіограмами**. При цьому треба враховувати, що відношення підлітків до певного виду професійної діяльності часто залежить від того, як вони ставляться до конкретної людини – представника даної професії. Тому з особливою уважністю слід поставитись до того, яких спеціалістів залучати до роботи з учнями в рамках профорієнтаційної роботи.

На цьому віковому етапі продовжується робота із проведення **профорієнтаційної просвіти**. Дієвою формою просвіти є **тематичні вечори**. При цьому значимими є не лише самі вечори, але й підготовка до них, яка справляє великий виховний вплив на учнів, формує в них відповідальність, навички самостійної роботи.

Основними формами **позакласної та позашкільної роботи**, які можуть бути ефективно використані для реалізації профорієнтаційних цілей, є масові форми – вечори, зустрічі, конференції, зустрічі, конкурси, клуби, виставки, олімпіади; групові форми –

бесіди, екскурсії, гуртки, секції, факультативи; індивідуальні форми – підготовка рефератів, позакласне читання, колекціонування, підготовка та виступи з доповідями, самостійні заняття. Позакласна робота з учнями середніх класів носить спонукальний характер. При проведенні профорієнтаційної роботи на даному етапі важливо викликати пізнавальний інтерес до різних видів діяльності. В учнів продовжуються формування соціальних установок, і разом з тим, власне, і починається профорієнтація

Профорієнтаційна робота зі старшокласниками

Учні старших класів потребують розширення, поглиблення та систематизації знань про професії, отриманих в процесі навчальної діяльності. У зв'язку з цим основними напрямками профорієнтаційної роботи з учнями є: професійна просвіта, професійне виховання, професійна діагностика та професійна консультація учнів. У зміст **професійного виховання** входить формування та розвиток в учнів стійких професійних інтересів до тієї чи іншої професії. При цьому особливого значення набувають індивідуальні форми роботи зі старшокласниками. Дієвою формою **профпросвіти** в старших класах школи є **диспути**. Їх можна організовувати з учнями одного, кількох паралельних класів чи в загальношкільному масштабі. Наставник повинен здійснювати уміле й тактичне керівництво ходом диспуту, направляти думки учнів так, щоб вони самі прийшли до правильного висновку. Однією із складових частин професійної орієнтації старшокласників є **професійна консультація**, яка доповнюється індивідуально-психологічною та медичною консультаціями, оскільки у старшокласників часто спостерігаються коливання у виборі професії, пов'язані з недооцінкою себе, невпевненістю в правильності вибору.

Важливе значення для визначення змісту профорієнтаційної роботи має рівень професійної спрямованості учнів. Для його визначення проводять анкетування.

Розрізняють високий, середній та низький рівень професійної спрямованості школярів:

– **високий рівень професійної спрямованості** – загальні та професійні інтереси носять широкий, змістовний та стійкий характер; вироблена система значимих ціннісних орієнтацій, для яких характерне глибоке розуміння значення професії і для окремої особистості, і для всього суспільства;

– **середній рівень** – загальні та професійні інтереси мають стійкий характер, але не завжди поєднуються з інтересами до майбутньої професійної діяльності; інші інтереси обмежені; ціннісні орієнтації виражаються позитивним відношенням до виконання професійного обов'язку, добросовісного виконання обов'язків;

– **низький рівень** – загальні та професійні інтереси чітко не виражені; відсутнє поєднання з інтересом до майбутньої професійної діяльності.

На даному віковому етапі основними завданнями профорієнтації є перевірка учнями власних сил в конкретному виді професійної діяльності, подальше формування професійних інтересів та нахилів учнів. Характерним для даного етапу є заняття школярів у різних клубах, гуртках і факультативах.

Основними формами та методами проведення занять профорієнтаційного характеру є *шкільна лекція, урок-бесіда, екскурсія, семінари, практичні роботи*. Лекційний спосіб занять використовується в основному при вивчення психологічного матеріалу та загальних питань підготовки кадрів. Для активізації занять і залучення старшокласників до обговорення питань, можна використовувати розгорнуту бесіду. Семінарські заняття та диспути присвячені вирішенню основних питань професійного самовизначення молоді.

Позакласна робота з професійної орієнтації старшокласників здійснюється в наступних напрямках:

- прищеплення любові до праці, формування позитивної професійної установки;
- формування та розвиток стійких професійних інтересів і нахилів;
- вибір спеціальності, професії та шляхів її засвоєння.

Профорієнтаційна робота вчителів-предметників в умовах профільного навчання

В процесі реформування шкільної освіти, а саме перехід від загальноосвітніх шкіл до профільних, дає можливість учням вибрати профіль споріднений до їх інтересів, нахилів, здібностей, а це в свою чергу забезпечує більш свідомий вибір професії у недалекому майбутньому. Виходячи з цієї можливості профорієнтаційна робота школи направлена на допомогу учням у вірному виборі профілю. Учневі який визначився з напрямом профілізації: суспільно-гуманітарний, природничо-науковий, художньо-естетичний, фізико-математичний, набагато легше ознайомитись з майбутньою професією, вивчаючи поглиблено курси за вибором, профільні дисципліни тощо.

Готовність учня до профільного навчання має базуватися на орієнтації в світі професії та вимогах з їх боку до особистості. Існує безліч класифікацій професій згідно з класифікацією професій за Є. Клімова визначаються п'ять їх типів: людина-природа, людина-техніка, людина - людина, людина-знак, людина - художній образ. Розглядаючи ці типи професій як загальні профілі їх розподіляють за наступними типами: .

1. Людина-природа: природничо-науковий, хіміко-біологічний, медичний, екологічний, сільськогосподарський, географічний тощо.
2. Людина-техніка: технічний, технологічний, транспортний, комп'ютерно-інформаційний, виробничий, дизайнерський тощо.
3. Людина-людина: гуманітарний, філологічний, економічний, спортивний, історичний, правознавчий, педагогічний тощо.

4. Людина-знак: природничо-науковий, фізико-математичний, інформаційний, лінгвістичний тощо.

5. Людина-художній образ: естетичний, образотворчий, музичний, хореографічний, театральний, дизайнерський тощо.

Таким чином спираючись на пізнавальні інтереси учнів до відповідної професії можна зорієнтувати їх на доцільний профіль навчання, і навпаки, знаючи здібності і нахили учнів до деяких предметів навчально-виховного циклу, можна запропонувати відповідний профіль, а в подальшому і саму професію.

Профільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої підготовки більш конкретними професійно зорієнтованими характеристиками мотивів, мети, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які виступають стосовно до учня у вигляді певних вимог. Учні повинні перейти від більш загального, точніше загальноосвітнього до більш конкретного профілю діяльності, який передбачає певну спеціалізацію, конкретизацію навчальної діяльності навколо визначеної групи професій. З часом така орієнтація буде звужуватися і конкретизуватися у професійній підготовці у ПТОЗ чи ВНЗ.

Узагальнюючи вимоги з боку профільного навчання до особистості учня, можна визначити такі їх головні групи:

1. Активізація, інтенсифікація навчальної діяльності, що виявляється в збільшенні навантаження на нервову систему учня. Це викликає необхідність виховувати і формувати психофізіологічну готовність учня до профільного навчання.
2. Збільшення інтелектуального напруження – через необхідність розв'язання значно більшої кількості спеціалізованих, профільних навчальних завдань, що потребує розвитку відповідної інтелектуальної готовності учня.
3. Інтенсивне нарощування профільного навчального і продуктивного досвіду-спеціальних знань, умінь, навичок відповідного напрямку, що ставить питання про готовність учня.
4. Підвищення рівня самоорганізації, самостійності у виконанні завдань навчальної діяльності й життєдіяльності, оскільки саме в період профільного навчання в старшій школі стають провідними особистісне, життєве і професійне самовизначення. Тому слід виокремлювати так звану рефлексивну готовність учня до профільного навчання.
5. Профільне навчання вимагає від учня підвищеної уваги до тих рис характеру, які сприяють успішній напруженій продуктивній діяльності.
6. Профільне навчання вимагає від учня значної відповідності його потреб, мотивів, інтересів, схильностей, потягів специфіці профілю і професій, що його складають, тому

слід говорити про мотиваційну готовність особистості. При цьому відбувається зміщення спрямованості в майбутнє, активізація процесів прогнозування, програмування діяльності учня.

Діяльність учня в процесі опанування профілю навчання має починатися з актуалізації відповідних потреб і мотивів, бути забезпеченою необхідною вихідною інформацією й розгортанням пізнавального процесу, на основі чого він ставить нову мету і складає програму профільної навчально-продуктивної-творчої діяльності, перебіг якої має обов'язково призводити до суспільного та особистісного значущого результату.

Вимоги з боку профільного навчання ставиться не лише до особистості учня, а й до вчителів-предметників. Особливої уваги потребує профорієнтація учнів у процесі вивчення основ наук в умовах профільного навчання: різні цикли – суспільно-гуманітарні, природничо-математичні, трудове навчання, фізичне й естетичне виховання – мають нерівнозначні профорієнтаційні можливості.

Профільні дисципліни дають можливість вчителям-предметникам не лише викладати відповідний матеріал, але ознайомити учнів з професіями в якій їх предмет відіграє важливу роль. Тому слід в процесі викладання предмету виразніше показати учням ті сторони знань і навиків, які мають практичне значення для сучасної виробничо-трудої діяльності, сформувані у них вірне розуміння суспільного характеру цих знань і навиків, збудити до них інтерес. Необхідно захопити школярів перспективою практичного застосування отримуваних ними знань. Саме усвідомлення практичного значення шкільного предмету, його місця в трудовій діяльності формує інтерес до предмету, а разом з ним і до професій, науково-теоретичну основу яких він складає. Так наприклад, учитель математики в класах фізико-математичного, науково-природничого, технічного профілю знайомить учнів з видатними відкриттями в науці і техніці, з біографією відомих вчених.

За рахунок позакласних годин проводить екскурсії на підприємства. Вчитель іноземної мови в класах гуманітарного, філологічного профілю може більш ретельно розповісти учням про роботу перекладача, лінгвіста, журналіста тощо. В складнішому становище опиняються вчителі, які викладають не профільні дисципліни.

Знайти міст між своєю дисципліною і майбутньою професією учнів, які не будуть її використовувати у подальшій професійній діяльності дуже важко. З іншого боку необхідно пам'ятати, що навіть при ретельній діагностиці учнів до того, чи іншого профілю можуть виникати випадки хибного вибору. Це означає, що учневі необхідно переорієнтуватися в майбутньому, але без знань деяких дисциплін зробити це буде йому дуже важко.

Основною метою вчителя-предметника при профорієнтаційній роботі в будь-якому профілі навчання є:

- знайомити учнів з різними видами труда і професії;
- вивчати їх нахили, здібності професійні інтереси, формувати у них суспільно-значущих мотивів вибору професії;
- консультувати учнів з питань, які пов'язані з продовження навчання та працевлаштуванням.

Вчитель повинен продумати, з якою професією доречно ознайомити учнів у межах програмної теми, враховувати спільні основи профорієнтації під час вивчення різних навчальних предметів.

Для проведення профорієнтаційної роботи в рамках свого предмета, вчитель-предметник повинен мати теоретичну та практичну підготовку. Теоретична підготовка включає: знання цілій, задач профорієнтації, методів її реалізації в умовах відповідного предмета, психолого-педагогічні основи проблеми. Практична підготовка включає: знання методики профорієнтаційної роботи в умовах викладання відповідного предмета, вмінь та навиків проведення різних заходів (бесіди, зустрічі, екскурсії).

Урок є основна форма навчально-виховного процесу, і від того, наскільки серйозно відноситься вчитель-предметник до включення в хід уроку профорієнтаційного матеріалу, буде залежати ефективність роботи всієї школи при підготовки учнів до основного, правильного вибору професії.

В процесі підготовки до уроку вчитель повинен на всіх етапах передбачати розв'язання профорієнтаційних задач. Для цього вчителя можуть використовувати професіографічні картки, які мають таку структуру .

Клас	Предмет.	Тема уроку.	Галузь, професія (спеціальність), якою вчитель знайомить учнів.	Коротка інформація про професію.

Не завжди можна знайти готові, укладені спеціалістами опис професій, тому кожному вчителю необхідно оволодіти методикою профорієнтаційного відбору матеріалу.

Цей відбір може проводитись в наступному порядку:

- вивчення і аналіз навчальних програм і шкільних підручників з метою визначення переліку професій, на які буде здійснюватися орієнтація учнів;
- вивчення і аналіз професіонально-кваліфікованих характеристик, програм професіональної підготовки;
- вивчення досвіду роботи підприємств;

- аналіз шкільних програм трудового навчання у відповідній школі.

Основними формами профорієнтаційної роботи вчителя-предметника при вивченні програмних тем є:

- бесіда про професії, які пов'язані з вивчаючим матеріалом;
- розв'язання різних типів задач з практичним змістом;
- участь в олімпіадах, вечорах, теоретичних конференціях;
- екскурсії на підприємства, виставки;
- зустріч із спеціалістами;
- проведення тематичних, літературно-художніх вечорів, усних журналів.

Треба пам'ятати, що в рамках одного або декількох предметів, які ізольовані друг від друга проводити профорієнтаційну роботу не можливо. Будь-яка професійно діяльність передбачає наявність у працівника значної кількості знань і вмінь з різних, іноді навіть не суміжних дисциплін.